

CONTEXTUL ȘI DESFĂȘURAREA REVOLUȚIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989 LA CRAIOVA: „ȘTIM CE-A FOST LA TIMIȘOARA”

Cristian DUMITRESCU*

*Asistent de cercetare – Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989, București (România)

E-mail: cristidumitrescu1999@gmail.com

Abstract

The Romanian Revolution of December 1989 was part of a larger movement of protests throughout Central and Eastern Europe in the late 1980s. However, it stood out from the rest due to its unexpected and violent nature, as well as its short duration. The revolution began in Timisoara on December 16 and quickly spread to other cities, where the protesters voiced their concerns. This study focuses on the context and progress of the Romanian Revolution in Craiova from December 16-27, highlighting aspects that were previously unexplored. Recent research has shown that Craiova was one of the cities that had contact with the events unfolding in Timisoara, as the military forces in Timisoara answered to the command of the Third Army, which was based in Craiova. However, the people of Craiova only began their uprising on the morning of December 22, 1989, and it was peaceful, without any conflict between the participants and law enforcement. The study demonstrates that the protest in Craiova was not suppressed because key decision-makers had access to information from both political and military leadership, allowing them to make decisions based on internal dynamics and international context. Although there were no confrontations between the Army and the protesters after December 23, there were casualties that were caused either by the exchange of fire between the Army and subversive elements or by the diversion caused by the spread of rumours.

Key words: Craiova, Romanian Revolution, protest, misinformation, casualty

Introducere

Revoluția Română din Decembrie 1989 a fost un eveniment care s-a înscris în ciclul de schimbări politice ce a cuprins Europa Centrală și de Est de-a lungul anilor '80 ai secolului trecut. Spre deosebire de celelalte prăbușiri ale regimurilor comuniste, cazul românesc s-a diferențiat prin caracterul neașteptat, scurt și violent pe care l-a avut¹. Considerată de către unii dintre istorici drept haotică, Revoluția Română din Decembrie 1989 a reprezentat un proces istoric în cadrul căruia experiențele individuale ale participanților au fost caracterizate de diferențe majore². Această raportare distinctă a indivizilor la evenimente fost influențată atât de locul în care aceștia s-au aflat în zilele revoluției, de statutul social pe care îl aveau, cât și de experiențele personale anterioare. Revoluția română nu a fost un eveniment omogen, astfel că fiecare oraș din România a avut o evoluție specifică în acele zile. Dacă în orașe precum Arad, Lugoj sau Cugir au existat mișcări de revoltă încă din 21 decembrie³, în altele izbucnirea protestelor a început abia după ce dictatorul a părăsit clădirea sediului Comitetului Central din București, pe data de 22.12.1989, la ora 12,06⁴. Astfel că, după cum afirmă și istoricul Peter-Siani Davies, aceste modalități diferite de raportare a subiecților la evenimente conduce la imposibilitatea realizării unei relatări unificate care să poată fi prezentată drept adevărată⁵. Pentru a depăși acest obstacol, acesta sugerează că istoricul nu ar trebui să caute o singură mare relatare unificată pentru a își construi discursul, ci să apeleze la multiplele fațete ale experiențelor participanților în acest scop întrucât „istoria este formată din multiple interpretări contradictorii”⁶.

După ce scânteia Revoluției Române din Decembrie 1989 a fost aprinsă la Timișoara pe 16 decembrie, celelalte orașe s-au alăturat treptat cauzelor revendicate de timișoreni. În acest context, au început mișcări de protest atât în București, Arad, Lugoj, Oradea, cât și în alte centre urbane de pe cuprinsul întregii țări. Craiova a fost orașul care a intrat în contact cu evenimentele petrecute la Timișoara încă de la primele acțiuni de revoltă

¹ Dragoș Petrescu, *Revisiting the revolution of 1989. The end of the communist rule in Romania* în Jakub Tyszkiewicz, „Human rights and political dissent in Central Europe. Between the Helsinki accords and the fall of the Berlin Wall”, New York, Routledge, 2022, p. 172.

² Peter Siani-Davies, *Revoluția română din decembrie 1989*, București, Humanitas, 2006, p. 17.

³ Constantin Corneanu, *Victorie însângerată. Decembrie 1989. Premisele, izbucnirea și desfășurarea Revoluției Române din Decembrie 1989*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2014, p. 571.

⁴ Alesandru Duțu, *Revoluția din decembrie 1989. Cronologie. Ediția a II a, revăzută și adăugită*, Craiova, Editura Sitech, 2010, p. 162.

⁵ Peter Siani-Davis, *op. cit.*, p. 17.

⁶ *Ibidem*.

petrecute la Timișoara. De ce conducerea militară și politică a orașului Craiova a fost informată despre protestele de la Timișoara încă din seara zilei de 16 decembrie? Când și cum s-au conturat primele mișcări de revoltă la Craiova? Cine s-a aflat la conducerea orașului Craiova în perioada 22-30 decembrie 1989? Pentru a putea răspunde la aceste întrebări, studiul analizează evoluția evenimentelor din orașul Craiova în perioada 16-27 decembrie 1989, punând accent pe aspectele care nu au fost abordate în studiile precedente, precum motivul pentru care Nicolae Ceaușescu a decis să mobilizeze și să trimită muncitorii din Dolj pentru a ajuta la reprimarea mișcării de protest a timișorenilor și modul în care autoritățile locale au reacționat de la debutul manifestației craiovenilor și până pe 23 decembrie 1989.

Rolul comandamentului Armatei a III-a din Craiova în înăbușirea revoltei din Timișoara

Pe fondul unor schimbări strategice operate la nivelul tuturor țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia în 1980, forțele armate ale României Socialiste au trebuit să fie reorganizate și să sufere o nouă dispunere în teritoriu⁷. În consecință, s-au format 4 Comandamente de Armate dispuse astfel pe teritoriul României: Armata 1 cu sediul la București, Armata a II a își avea sediul la Buzău, Armata a III a care a avut comandamentul la Craiova și Armata a IV care era la Cluj. Relocarea Armatei a III la Craiova a determinat o serie de subordonări, astfel că Divizia 18 Mecanizată „Decebal”, cu sediul comandamentului la Timișoara, care era considerată drept una dintre cele mai importante divizii independente, a fost transferată din subordinea Armatei a IV (Cluj) în cea a Armatei a III a de la Craiova⁸, care se afla sub conducerea Comandantului gl. mr. Dumitru Roșu, a lt. col. Marin Ilie (Șef de Stat Major), col. Ioan Șulcă (locțiitor al comandantului) și lt. col. Teofil Pop (secretar al Consiliului Politic)⁹.

Dumitru Roșu, Comandantul Armatei a III a de la Craiova, a fost una dintre persoanele care a aflat despre evenimentele petrecute la Timișoara încă din seara zilei de 16 decembrie, când Radu Bălan, prim-secretarul Comitetului Județean de Partid Timiș, i-a solicitat lui Constantin Zeca, înlocuitor la comanda Diviziei 18 Mecanizate „Decebal”, ca trupe ale diviziei

⁷ Adrian Cioroianu, *5 minute de istorie: Diversiunea elicopterelor din Oltenia- 23 decembrie 1989* (disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=zp9S1A1ALLA&t=51s> - accesat 05.08.2023)

⁸ Ionel Turcin, Marin Ilie, Ion Pâlșoiu, Axente Corneanu, *Revoluția din decembrie 1989 de la Craiova. Zile istorice pentru eternitate*, ediția a II-a revizuită și adăugită, Craiova, Editura Autograf, 2014, p. 29.

⁹ *Ibidem*, p. 40.

să fie scoase în stradă și să participe, alături de forțele Ministerului de Interne, la restabilirea ordinii în Timișoara¹⁰. Generalul Roșu a refuzat însă cererea transmisă de Constantin Zeca prin care îi solicita permisiunea de a dispune utilizarea tehnicii militare și a soldaților pentru reprimarea manifestanților, argumentând că nu exista un ordin al ministrului Apărării Naționale care să stipuleze acest lucru¹¹. Câteva ore mai târziu, în jurul orei 21,30, Vasile Milea, ministrul Apărării Naționale, avea să aprobe cererea lui Radu Bălan și să ordone scoaterea unor patrule militare înarmate, dar fără muniție, în Timișoara¹². Modul în care funcționa procesul decizional, și mai ales faptul că garnizoanele militare de pe teritoriul Timișoarei erau subordonate Armatei a III a care avea sediul la Craiova, i-a prilejuit Comandantului Dumitru Roșu să cunoască îndeaproape evenimentele de la Timișoara și să își ghideze viitoarele acțiuni în funcție de evoluția acestora și de contextul internațional.

Conducerea Armatei a III a asigurat gestionarea efectivelor militare și a situației de la Timișoara până pe data de 17 decembrie, ora 16,30¹³. Din acel moment, conducerea militară a fost preluată de un grup, constituit din ordinul lui Nicolae Ceaușescu și trimis la Timișoara, format din Ion Coman, Ștefan Gușă, Victor Atanasie-Stănculescu, Mihai Chițac, Florea Cârneanu și Radu Gheorghe, din partea Ministerului Apărării Naționale, cât și din persoane care făceau parte din Ministerul de Interne, Emil Macri, Constantin Nuță, Velicu Mihalea, Filip Teodorescu și Ion Moraru¹⁴. Conform directivelor date de Secretarul General, grupul avea drept misiune gestionarea situației delicate în care se afla Timișoara și restabilirea ordinii¹⁵. Chiar dacă între Comandantul Armatei a III și forțele armate aflate în Timișoara nu mai exista o relație de subordonare directă¹⁶, Craiova a rămas unul dintre cele mai bine conectate orașe la evoluția evenimentelor de la Timișoara întrucât Prim Secretarul Județului Dolj era Ion Traian Ștefănescu, una dintre cele mai de încredere persoane ale cuplului dictatorial.

¹⁰ Alesandru Duțu, *op. cit.*, p. 85.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 86.

¹³ *Ibidem*, p. 92.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Anneli Ute Gabanyi, *Revoluția Română* în Anneli Ute Gabanyi, Alexandru Muraru, Andrei Muraru, Daniel Șandru, „Revoluția din 1989. Învinși și învingători”, Iași, Polirom, 2020, pp. 291-292.

¹⁶ Ionel Turcin *et al.*, *op. cit.*, p. 34.

„Știm ce-a fost la Timișoara”: trupe ale Gărzilor Patriotice din Craiova au fost trimise la Timișoara

În paralel cu informarea la care aveau acces pe linie militară, autoritățile conducerii locale din Craiova au fost ținute la curent cu evoluția evenimentelor de la Timișoara și pe linie politică. Ion Traian Ștefănescu, Prim Secretarul de Partid al Județului Dolj, era una dintre cele mai apropiate persoane ale familiei Ceaușescu, mai ales a lui Nicu. Fidelitatea i-a fost răsplătită atunci când a fost trimis ca prim-secretar în Dolj, în 1987. Acest județ nu reprezenta doar un centru industrial, ci și unul agricol și intelectual, așa că persoana care trebuia trimisă pentru a reprezenta Partidul în teritoriu trebuia să fie una competentă și de încredere¹⁷. Se pare că alegerea lui Nicolae Ceaușescu a fost una inspirată întrucât Ion Traian Ștefănescu și-a manifestat obediența față de cuplul dictatorial până în ultimele zile, sprijinindu-l pe Ceaușescu în încercarea de a înăbuși mișcarea timișorenilor cu muncitori din Craiova.

În seara zilei de 20 decembrie, în jurul orei 20,30, Nicolae Ceaușescu a dispus constituirea unor grupări ale gărzilor patriotice din județele Dolj, Olt și Vâlcea care, înarmate cu bâte, bastoane de cauciuc și lopeți, să fie trimise în Timișoara pentru a reprimă manifestația¹⁸. Corneliu Pârcălăbescu, Șeful Marelui Stat Major al Gărzilor Patriotice, a mărturisit că „pe 20 decembrie 1989, la ora 20,30, am fost chemat la Cabinetul I împreună cu Ion Dincă. Mi s-a dat ordin de către Nicolae Ceaușescu, mi s-a adresat chiar mie, ca 22.000 de luptători din Gărzile Patriotice să fie trimiși la Timișoara. Mi-a specificat să trimit 10.000 din Dolj, 6.000 de la Olt și 6.000 de la Vâlcea”¹⁹. În contextul din ce în ce mai tensionat de la Timișoara, determinat de faptul că Armata, Securitatea și Miliția nu au reușit să controleze manifestația²⁰, Secretarul General a sperat că intervenția muncitorilor să restabilească ordinea în orașul de pe Bega, așa cum brigăzile de muncitori comuniști o mai făcuseră și în trecut. Pentru a îndeplini misiunea primită de la Nicolae Ceaușescu, Ion Coman afirmă că „Am plecat cu Pârcălăbescu și l-am sunat pe Ion Traian Ștefănescu la Dolj, care a spus că îi vor fi necesare 5 garnituri de tren”²¹.

Chiar dacă Ion Traian Ștefănescu a susținut în memoriile sale că nu a avut vreun amestec în înarmarea muncitorilor care urmau să participe la

¹⁷ Ion Traian Ștefănescu, *Întâlniri cu Nicolae Ceaușescu*, București, Editura Mediafax, 2018, pp. 240-241.

¹⁸ Alesandru Duțu, *op. cit.*, p. 126.

¹⁹ Grigore Cartianu, Cristian Delcea, Mihai Voinea, Andrei Crăciun, *Teroriștii printre noi. Adevărul despre ucigașii revoluției*, București, Editura Adevărul Holding, 2011, p. 285.

²⁰ Andreea-Iuliana Bădilă, *Craiova în decembrie 1989. Revoluție, contrarevoluție și un simulacru de justiție* în Andrei Ursu, Roland Thomasson, „Căderea unui dictator. Război hibrid și dezinformare în Dosarul Revoluției din 1989”, Iași, Polirom, 2022, p. 239.

²¹ Grigore Cartianu, Cristian Delcea, Mihai Voinea, Andrei Crăciun, *op. cit.*, p. 285.

reprimarea protestatarilor din Timișoara, implicarea acestuia în organizarea deplasării și echiparea muncitorilor cu bâte a fost evidentă. Prim-secretarul mărturisea că „hotărârea de a fi trimiși oameni din Dolj, Olt și Vâlcea înarmați cu bâte a fost adoptată la nivel central, de către Ceaușescu însuși. Ordinul Comandantului Suprem a fost transmis de șeful Statului Major al Gărzilor Patriotice, colonelul Pârcălăbescu, direct organismelor județene din subordinea sa, fără a se comunica ceva, măcar informativ, dar direct comitetelor județene de partid (...). În aceste împrejurări, nu aveam nicio comunicare oficială, pur și simplu nu știam că s-a hotărât așa ceva. Ca atare, am aflat de la comandantul Statului Major al Gărzilor Patriotice din Dolj, care a venit seara la mine și mi-a adus la cunoștință ordinul primit, întrebându-mă, între altele, dacă să trimită oamenii cu bâtele (...). Așa cum ar fi acționat orice om cu experiență, responsabil și de bună-credință, i-am dat un răspuns categoric negativ. Pentru mine, ca jurist, soluția apăsătoare drept clară și sub un alt aspect: era un caz tipic de ordin ilegal de serviciu”²². Deși prim secretarul se disculpa în privința înarmării craiovenilor cu bâte, Comitetul Județean de Partid Dolj, condus chiar de el, a acționat prompt și a fost operativ în misiunea care avea ca scop înăbușirea revoltei „huliganilor” din Timișoara, înarmând craiovenii cu bâte, cozi de mătură, bastoane de cauciuc, bâte de lemn și răngi²³.

În noapte de 20 decembrie, la ora 20:20, trenul 123/ II cu direcția Caracal părăsea Gara de Nord din București fără niciun pasager²⁴. Odată ajuns în gara din Caracal, în jurul orei 22,30, în vagoanele acestuia au urcat muncitori îmbrăcați în uniforme Gărzilor Patriotice: „am văzut că peronul era plin de persoane îmbrăcate în vestoane de gărzi patriotice sau salopete muncitorești, fiind înarmați cu bâte din lemn de lungimea 1,20 metri. Fiecare avea asupra lui câte o sacoșă în care aveau o pâine, o bucată de brânză, o conservă de pește și o sticlă de ½ de apă minerală. O bună parte din ei erau sub influența băuturilor alcoolice”²⁵. Următoarea oprire a trenului a fost în orașul Craiova, de unde au mai urcat alți muncitori îmbrăcați în uniforme de Gărzi patriotice, înarmați cu bâte de lemn și alte obiecte contondente²⁶.

²² Ion Traian Ștefănescu, *op. cit.*, p. 266.

²³ Laurențiu Ungureanu, *Revoluția de la Craiova începu la coadă la rahat* (disponibil la <https://adevarul.ro/stiri-interne/societate/revolutia-de-la-craiova-incepu-la-coada-la-rahata-947205.html>, accesat 07.08.2023).

²⁴ *Memoriul lui Ene Petre, șef de tren în cadrul stației CFR București-Grivița, către Comisia luptătorilor în Revoluție* în Arhiva I.R.R.D., Fond I, Dosar 79, ff. 1-3 apud Ion Calafeteanu (coordonator), „Revoluția Română din Decembrie 1989. Documente”, volumul I, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009, p. 206.

²⁵ *Declarația lui Nițu Ștefan Viorel, conducător de tren în cadrul CFR București-Grivița, făcută la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția Parchetelor Militare* în Arhiva I.R.R.D., Fond I, Dosar 68, ff. 3-6 apud Ion Calafeteanu, *op. cit.*, p. 203.

²⁶ *Ibidem*.

Muncitorilor care au fost îmbarcați în vagoane din gara orașului Craiova nu li s-a comunicat motivul oficial al mobilizării și destinația spre care urmau să se îndrepte până în momentul în care nu s-au prezentat la apel și îmbrăcat în uniforma specifică Gărzilor Patriotice²⁷. Cu toate acestea, scopul mobilizării era intuitibil întrucât Nicolae Ceaușescu ținuse la televizor o cuvântare, la ora 19, despre evenimentele de la Timișoara pe care le-a pus pe seama cercurilor reacționare, imperialiste și iredentiste care provocau dezordine în vederea destabilizării situației politice și economice²⁸. Autoritățile locale din Craiova își doreau să fie cât mai discrete și să nu atragă atenția locuitorilor, așa că momentul zilei în care s-a făcut mobilizarea nu a fost ales la întâmplare²⁹. Astfel că între orele 22 și 22,30 a început procesul de organizare al personalului din cadrul unităților de producție și transportarea acestora la gara din Craiova. Pentru a se asigura că muncitorii nu se eschivează și vor ajunge direct în tren, autoritățile au dispus formarea unui cordon de militari care să dirijeze grupurile de muncitori de la autobuz spre tren³⁰. Astfel că, în noaptea dintre 20 și 21 decembrie, mii de craioveni care lucrau la marile uzine din Craiova au fost îmbarcați în trenuri și transportați spre Timișoara.³¹

Dumitru Bădan, lucrător în cadrul Secției Ansamblu Sudate a Uzinelor Electroputere din Craiova rememorează experiența mobilizării astfel „În seara zilei de 20 decembrie 1989, în jurul orei 20-20,30, am fost anunțat telefonic să mă prezint de urgență la fabrică, fără a mi se preciza motivul. Inițial, eu lucrasem în tura întâi. Odată ajuns la fabrică, muncitorii din tura a doua întrerupseseră lucrul, marea lor majoritate fiind deja îmbrăcați în uniforma Gărzilor Patriotice. Am fost informați de către secretarul de partid că vom merge la Timișoara, unde aveau loc evenimente grave, provocate de elemente huliganice, care atacau instituții de stat, distrugau și jefuiau clădiri, magazine (...). Într-un timp relativ scurt, ne-am reunit pe plutoane, în fața Pavilionului Administrativ. Aici, am fost înarmați fiecare, din depozitul Gărzilor Patriotice, cu mici lopeți militare de campanie aflate în huse de piele. Am fost îmbarcați apoi în autobuzele care așteptau la poarta uzinei și transportați la gară³². În ciuda eforturilor făcute de comandanții Gărzilor Patriotice care au întreținut o atmosferă de tensiune pe tot parcursul călătoriei, o parte dintre muncitori

²⁷ Andreea-Iuliana Bădilă, *op. cit.* p. 239.

²⁸ Alesandru Duțu, *op. cit.*, p. 125.

²⁹ Andreea-Iuliana Bădilă, *op. cit.*, p. 239.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Ionel Turcin *et al.*, *op. cit.*, p. 72.

³² *Ibidem*, p. 73.

au reușit să rămână în diferite stații, câteva garnituri au fost oprite în diferite stații³³, astfel că doar o parte dintre muncitorii craioveni mobilizați au ajuns în Timișoara.

Trenul care plecase din București spre direcția Timișoara a ajuns în dimineața zilei de 21.12.1989, în jurul orei 10, în gara orașului de pe Bega, alături de alte garnituri³⁴: „În municipiul Timișoara am ajuns pe data de 21.12.1989, la ora 10. Pe mulți dintre membrii gărzilor patriotice îi sfătuisem să nu coboare din tren în Timișoara și să nu asculte ordinele superiorilor lor. Ajunși la Timișoara am văzut că nimeni nu coboară din garnitura de tren, iar eu și Ene Petre am asigurat garnitura de tren și ne-am deplasat la Comanda Personalului pentru a semna documentele și condica. Șeful de tură nu ne-a putut preciza ora la care plecăm, în schimb ne-a spus că trebuie să mai sosească încă 13 garnituri din țară, a noastră fiind prima”³⁵. Odată ajunși în Timișoara, craiovenii au constatat că realitatea era alta și că grupurile antinaționale și teroriste care amenințau independența României, despre care Nicolae Ceaușescu vorbiseră, erau doar o construcție a regimului comunist, un nou dușman extern pe care poporul avea datoria să-l anihileze³⁶.

Nițu Ștefan Viorel, conducătorul primului tren venit de la Craiova, mărturisește că „Eu și Ene Petre ne-am deplasat alături de un grup de manifestanți timișoreni în Piața Operei. Fiind îmbrăcați în ținută de CFR-iști, ne-am remarcat și le-am povestit motivul pentru care ne aflam în Timișoara, vorbindu-le despre garnitura de tren cu gărzi patriotice (...). Am ajuns în Piața Operei și am constat că aceasta era plină de manifestanți ce scandau lozinci anticeaușiste și anticomuniste. De la balconul Operei se citeau diverse bilețele sau știri. Eu și Ene Petre, la îndemnul altor revoluționari, am redactat un bilețel în care am scris că am sosit în Timișoara cu un tren din Capitală, cu gărzi patriotice luate de pe traseu, ce sosiseră cu scopul de a înăbuși Revoluția timișorenilor la ordinul lui Nicolae Ceaușescu și că urmau să mai sosească alte 13 garnituri de tren. Bilețelul a ajuns la Văsui Victor, ce l-a dus la balcon, fiind citit la microfon de Lorin Ioan Fortuna. Acesta a dispus să se formeze un grup de revoluționari care să ne însoțească la gară pentru a le explica gărzilor

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Declarația lui Nițu Ștefan Viorel, conducător de tren în cadrul CFR București-Grivița, făcută la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția Parchetelor Militare în Arhiva I.R.R.D., Fond I, Dosar 68, ff. 3-6 apud Ion Calafeteanu, op. cit., p. 202.*

³⁵ *Ibidem*, p. 203.

³⁶ Vezi și Andrei Dălălu, *Partidul comunist și intelectualitatea. Lupta pentru legitimare și inventarea dușmanului. Studiu de caz: Procesul Noica-Pillat* în Dalia Bathory, Ștefan Bosomitu, Luciana Jinga, *Construcții și deconstrucții de-a lungul unui secol. Istoriile Partidului Comunist*, Anuarul IICCMER, vol XVI, Iași, Polirom, 2021, pp. 148-149.

patriotice motivele pentru care populația Timișoarei se revoltaseră și faptul că fuseseră răniți și omorâți o parte din manifestanți de către forțele de ordine”³⁷.

Grupul de manifestanți timișoreni, constituit la îndemnul lui Ioan Lorin Fortuna, a așteptat următoarele trenuri cu gărzi patriotice și le-a informat despre situația reală din Timișoara. O mărturie a unui muncitor din Craiova descrie astfel experiența „Sosind, după multe ore de mers, într-una dintre gările Timișoarei, cei care ne comandau au trecut din compartiment în compartiment, insistând să ne facem datoria și să eliberăm Timișoara de huligani. Era în jurul orei 12, din ziua de 21 decembrie. Marea majoritate a muncitorilor au refuzat să coboare din vagoane. Câteva sute dintre noi am coborât totuși, trecând prin alte trei garnituri de tren. Pe peron ne așteptau câteva zeci de timișoreni, care ne-au invitat să ne alăturăm lor și să mergem în Piața Operei pentru a vedea drama prin care treceau locuitorii orașului (...). Când am ajuns în Piața Operei, în apropierea Catedralei, strigând «Craiova e cu voi! Craiova-Timișoara», zecile de mii de oameni adunați în fața balconului Operei ne-au primit cu aplauze (...). Întrucât garnitura de tren cu care venisem a apucat să plece, noi, cele câteva sute de craioveni, ne-am reîntors cu trenul normal, dar fără bilet de călătorie. De unde bani de drum, dacă fusesem luați direct de la locul de muncă”³⁸. Odată ajunși acasă, craiovenii le-au relatat apropiaților și colegilor de serviciu experiența pe care au avut-o și adevărul despre situația din Timișoara. A rămas însă o întrebare: de ce Nicolae Ceaușescu a dispus mobilizarea craiovenilor și nu a optat pentru alte orașe?

Unul dintre motivele care l-a determinat pe Nicolae Ceaușescu să decidă trimiterea craiovenilor pentru a înăbuși mișcarea de la Timișoara a avut la bază faptul că Prim Secretarul județului Dolj era una dintre cele mai de încredere persoane din anturajul său. Ion Traian Ștefănescu își dovedise obediența și abilitățile de-a lungul timpului, așa că Secretarul General, aflat într-o situație nemaîntâlnită până atunci, de criză, i-a solicitat ajutorul. Relația de subordonare dintre cei doi și fidelitatea dovedită de Ion Traian Ștefănescu prin organizarea acțiunii care a vizat înăbușirea manifestației de la Timișoara cu ajutorul craiovenilor l-au determinat pe Nicolae Ceaușescu să considere orașul Craiova drept una dintre destinațiile în care cuplul dictatorial ar fi putut să fugă în după-amiaza zilei de 22 decembrie³⁹. Ion Traian Ștefănescu consemnează în memoriile sale că ultima convorbire telefonică pe care a

³⁷ *Declarația lui Nițu Ștefan Viorel, conducător de tren în cadrul CFR București-Grivița, făcută la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția Parchetelor Militare în Arhiva I.R.R.D, Fond I, Dosar 68, ff. 3-6 apud Ion Calafeteanu, op. cit., p. 203-204.*

³⁸ Ionel Turcin *et al.*, *op. cit.*, pp. 75-76.

³⁹ Ion Traian Ștefănescu, *op. cit.*, p. 264.

avut-o cu dictatorul a avut loc în dimineața zilei de 22 decembrie: „L-am sunat atunci pe Nicolae Ceaușescu (așadar, nu m-a sunat el, cum s-a spus ulterior de către oracolul Brucan). Direct, extrem de agitat mi-a spus «Generalul Milea a trădat, a predat Comitetul Central și s-a sinucis. Ce se întâmplă la voi?». L-am informat că muncitorii uneia dintre platformele industriale vin grupat spre sediu. Replica a fost următoarea: «Și eu care aveam de gând să vin într-acolo, în zona aceea»⁴⁰”. Un alt motiv pentru care dictatorul a apelat la sprijinul craiovenilor a fost fundamentat atât pe faptul că orașul Craiova nu cunoscuse mișcări de protest de-a lungul anilor '80⁴¹, cât și pe concepția pe care și-o construise față de olteni⁴²: „Oltenia era Oltenia, erau oameni care erau favorabili susținerii sale”⁴³.

„Revoluția a început la Avioane”: 22 decembrie la Craiova

După ce o parte din muncitorii craioveni care fuseseră trimiși în Timișoara s-au întors acasă, la Craiova, în seara zilei de 21 decembrie, aceștia le-au povestit persoanelor apropiate ceea ce văzuseră în orașul de pe Bega. Locuitorii Craiovei au fost informați despre evenimentele petrecute la Timișoara atât de craiovenii care fuseseră martori direcți, cât și prin intermediul posturilor de radio și al canalelor de televiziune străine, așa că în rândul acestora s-a instalat o stare latentă de revoltă încă din seara zilei de 21 decembrie. Factorul declanșator a fost reprezentat de o discuție contradictorie dintre muncitorii Întreprinderii de avioane Craiova și șefului departamentului de Pază și Stingerea Incendiilor ce a avut loc în dimineața zilei de 22 decembrie. Muncitorii din cadrul întreprinderii s-au adunat la punctul alimentar din Secția prelucrări metalice întrucât se zvonise că urma să se aducă bomboane de pom și rahat. Câțiva dintre muncitorii care stăteau la coadă și-au aprins țigările, așa că șeful PSI a intervenit și i-a apostrofat pe cei care fumau. Acesta a fost momentul în care personalul adunat la coadă de la Avioane Craiova a reacționat și a început să strige „Timișoara, Timișoara”.

În ciuda încercărilor de negociere ale directorului întreprinderii, muncitorii de la Avioane au decis să pornească spre cele mai importante edificii social-economice din Craiova în dimineața zilei de 22 decembrie, cu câteva ore înaintea fugii dictatorului din sediul CC. Coloanei de manifestanți

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 264-265.

⁴¹ Mircea Canțăr, *După 22 decembrie 1989, la Dolj: machiajul, manipularea, dar și falsul în „Cuvântul libertății”*, 23 decembrie 2013, p. 3.

⁴² În memoriile sale, Ion Traian Ștefănescu afirmă că Oltenia și Prahova erau zonele din care proveneau două treimi din membrii Comitetului Politic Executiv. Vezi Ion Traian Ștefănescu, *op. cit.*, pp. 297-298.

⁴³ Ion Traian Ștefănescu, *op. cit.*, p. 298.

i s-au alăturat muncitori de la Utilaj Greu, Electroputere și IRA⁴⁴, astfel că aceștia au ajuns în jurul orei 10 în fața sediul Comitetului Județean de Partid din Craiova: „a doua zi (nn. pe 22 decembrie) încă de dimineață, oamenii au început să se îndrepte spre piața Prefecturii. După ora 8, deja s-au format cordoane de soldați, încercând să limiteze accesul spre piață. Pe la ora 9, împreună cu vecinul meu, profesorul Ion Ciolac, ne îndreptam spre piață. În dreptul băncii, un maior ne-a spus, politicoș, că nu putem trece spre piață. Ne-am îndreptat spre Colegiu, din nou un cordon de soldați. La insistențele mele, spunând că vreau să merg în piață, ofițerul, un tânăr locotenent, ne privește lung și spune «Poftiți, domnilor profesori» (...). Piața era goală, cu excepția unui grup aflat în fața hotelului Palas. În schimb, o mare mulțime se afla între Mercur și Casa Cărții, în special tineri, care cu mult curaj strigau lozinci și purtau inscripții acuzatoare la adresa marilor călăi ai Timișoarei. Două tancuri flancau, în diagonală, piața. Un cordon, destul de firav, de ostași tineri, și evident timorați, neliniștiți forma un arc de cerc în fața Prefecturii. La un moment dat, cei din fața hotelului Palas, care puteau vedea până departe strada A.I. Cuza, anunță sosirea coloanelor masive de muncitori de pe platforma industrială a lui Electroputere și a I.U.G-ului. În dreptul primăriei, coloana este reținută de trupe, dar pentru puțin timp. Ordonăți, încolonați, cu drapele tricolore având stema îndepărtată, muncitorii pătrund în piață. Soldații sunt acum la 3-4 metri de zidurile Prefecturii. Oamenii le zâmbesc, zâmbesc și ei stânjeniți de postura în care se află⁴⁵. Deși Craiova a fost unul dintre orașe în care nu au existat forme individuale sau colective de protest împotriva regimului de-a lungul anilor '80, acesta a fost unul dintre orașele în care manifestația a început înainte de fuga familiei dictatoriale, în dimineața zilei de 22 decembrie.

De îndată ce anunțul fugii lui Ceaușescu a fost făcut public, manifestația craiovenilor a căpătat o cu totul altă amploare: „deodată, de la fereastra unui bloc- există și varianta că de la balconului Palace - a început să circule știrea, difuzată de către radioul și televiziunea națională că «Ceaușescu a fugit»⁴⁶”. Vestea a catalizat mișcarea de protest a craiovenilor, astfel că aceștia au forțat deschiderea ușii și au pătruns în clădirea Prefecturii, părăsită între timp de Ion Traian Ștefănescu⁴⁷: „Când am ajuns în fața Comitetului Județean PCR Dolj, primul secretar Ștefănescu părăsea clădirea și militarii se imbarcau în

⁴⁴ Sergiu Nicolaescu, *Lupta pentru putere. Decembrie 1989*, București, Editura All, 2005, p. 417.

⁴⁵ Cezar Avramescu, *Acele zile fierbinți* în „Ramuri”, nr. 2 (308), februarie 1990, p. 11.

⁴⁶ Ionel Turcin *et al.*, *op. cit.*, p. 97.

⁴⁷ Cătalín Ranco Pițu, *Rechizitoriu*, volumul I, 5 aprilie 2019, p. 121.

camioane. Am pătruns în comitetul județean PCR Dolj împreună cu mai mulți din mulțime. Am intrat. O parte dintre noi i-am dat afară pe cei care devastau clădirea. Ne-am adunat și baricadat în clădire. Am numit paznici la uși și am întocmit primul comitet organizatoric în săli și pe holuri (...). S-a instalat o stație de amplificare de unde se vorbea și se ținea legătura între comitetul organizatoric și populația din piață⁴⁸. Cu toate că întreaga manifestație din Craiova de pe data de 22 decembrie a fost spontană și neorganizată, aceasta a avut un caracter nonviolent așa că nu s-au înregistrat acte de agresiune între manifestanți și forțele de ordine de-a lungul întregii zile⁴⁹.

Tot în această zi, în jurul orei 16, a fost înființat Consiliul Municipal al Frontului Salvării Naționale al orașului Craiova, noul organism local al puterii⁵⁰. Acesta avea ca obiective substituirea vechilor structuri politice de pe plan local și asigurarea unui mediu în cadrul căruia cetățenii Craiovei să-și poată relua activitățile cotidiene⁵¹. Consiliul Municipal a fost înființat la îndemnul lui Ion Voiculescu⁵², fostul primar al Craiovei și secretar de partid, și din acesta au făcut parte: Cristian Moțățeanu, Gheorghe Mihăilă, Lt. col. Mircea Dobrin, Mircea Cornișteanu, Adriana Macsut, Natașa Raab, Cpt. Luchian Mitran, Silviu Barasch, Oliviu Gherman, Nicoleta Miulescu, Gabriel Chifu, Constantin Popoci și Anton Mehedințu⁵³. Format ad-hoc din locuitori cu diverse profesii, noul Consiliu Municipal a coordonat întreaga activitate din oraș începând cu 22 decembrie până pe data de 28 decembrie, când s-a format Consiliul Frontului Salvării Naționale al județului Dolj și a preluat sarcina coordonării tuturor activităților din județ⁵⁴.

În ciuda faptului că forțele revoluționare s-au organizat și au cooperat cu structurile militare din oraș, în Craiova au murit 19 persoane în perioada 22/ 23 decembrie- 26 decembrie 1989⁵⁵. Încă din seara zilei de 22 decembrie

⁴⁸ Costinel Venus Mirea, Marinel Florescu, Dorina Drăculeț, Cătălin Petrișor, Laura Pumnea, *Vă mulțumim pentru libertate! 1989-2019*, Craiova, Editura Alma, 2019, pp. 89-90.

⁴⁹ Sergiu Nicolaescu, *op. cit.*, p. 417.

⁵⁰ Costache Codrescu (coord.), *Armata română în Revoluția din Decembrie 1989, Ediția a II a revăzută și completată*, București, Editura Militară, 1998, p. 334.

⁵¹ ***, *Cetățeni ai Craioveni* în „Cuvântul libertății”, nr. 3, 26 decembrie 1989, p. 1.

⁵² Șerban Comănescu, *Decembrie 1989. Cu Tudor Gheorghe și Mugur Mihăescu în fruntea județului Dolj* în „Republica Oltenia”, 12 decembrie 2014 (accesibil la <https://republicaoltenia.ro/special/decembrie-1989-cu-tudor-gheorghe-si-mugur-mihaescu-in-fruntea-judetului-dolj/>, accesat la 10.09.2023).

⁵³ *Ibidem*, p. 3.

⁵⁴ ***, *Consiliul Județean Dolj al Frontului Salvării Naționale* în „Cuvântul libertății”, nr. 7, 30 decembrie 1989, p. 1.

⁵⁵ *Expunere de motive a Proiectului de Lege privind declararea Municipiului Craiova „Oraș Martir”* (<https://www.cdep.ro/proiecte/2011/200/30/6/em342.pdf>, accesat la data de

1989 în Municipiul Craiova a început o amplă acțiune de dezinformare ce a avut drept principal scop inducerea unui sentiment de confuzie în rândul noii conduceri, menit să blocheze acțiunile acesteia și să instaureze un climat de nesiguranță în rândul cetățenilor⁵⁶. Conform declarațiilor ulterioare făcute de Dumitru Roșu, trupele fostei Securități din județul Dolj au depus armele sau au fost dezarmați de către militarii din MApN încă de pe data de 23 decembrie, armamentul și muniția fiind sigilate, închise și puse sub paza garnizoanei din Craiova⁵⁷. Cu toate acestea, o serie de acțiuni, precum transmiterea unor știri false referitoare la viitoare atacuri ale teroriștilor asupra unor obiective militare și civile importante din Craiova, interceptarea unor convorbiri în limbile arabă bulgară și engleză, apariția pe radare a unei invazii de ținte aeriene sau interceptarea unor convorbiri ce au lăsat impresia organelor militare că mai multe elicoptere cu desant urmau să se apropie de unitate, i-au făcut pe cei aflați la conducerea militară și civilă a Municipiului Craiova să creadă că urmau să aibă loc o serie de atacuri concomitente organizate de trupe din exterior⁵⁸.

Conform ultimelor direcții de cercetare din istoriografia românească referitoare la evenimentele de la Craiova, în spatele acestor acțiuni s-au aflat persoane care făceau parte din rețeaua de luptători ai Securității care a pus în practică planul luptei de rezistență⁵⁹. O altă direcție de cercetare susține că elementele diversioniste care s-au aflat în spatele acestor acțiuni desfășurate pe tot cuprinsul țării au făcut parte din „Rețeaua internă 276”, aflată în subordinea Direcției de Informații a Armatei și formată din rezerviști MApN și MI pregătiți să intervină și să desfășoare acțiuni de luptă în teritoriul vremelnic ocupat de inamic⁶⁰. Cert este că noua conducere militară și civilă a Municipiului Craiova a fost supusă unor acțiuni de dezinformare și agresiune armată care aveau ca scop instaurarea unui climat de insecuritate, panică și frică, cu scopul de a îngreuna procesul de organizare a noii conduceri și de a pregăti o posibilă reîntoarcere a lui Nicolae Ceaușescu și a forțelor fidele acestuia. Pe fondul acestei panici ce s-a instaurat în rândul craiovenilor, alimentată și de zvonurile

09.09.2023).

⁵⁶ Costache Codrescu, *op. cit.*, p. 335.

⁵⁷ ***, *Domnul general-locotenent Dumitru Roșu ne-a comunicat* în „Cuvântul libertății”, nr. 50, 21 februarie 1990, p.1.

⁵⁸ Sergiu Nicolaescu, *op. cit.*, p. 418.

⁵⁹ Andreea Iuliana Bădilă, Andrei Ursu, *Atacurile teroriste și lupta pentru apărarea revoluției la Craiova* în Andrei Ursu, *op. cit.*, p. 262.

⁶⁰ Constantin Corneanu, *Nicolae Ceaușescu, structurile de forță ale României socialiste și rețeaua „R” în decembrie 1989* în Anneli Ute Gabanyi, Alexandru Muraru, Andrei Muraru, Daniel Șandru, *op. cit.*, pp. 374-375.

promovate de canalele de radio, televiziune și de presă, au fost făcute confuzii între revoluționari și teroriști care au condus la moartea și rănirea mai multor craioveni⁶¹.

Prima victimă și consecințele diversiunii

Chiar dacă craiovenii au ieșit pe străzi încă din dimineața zilei de 22 decembrie, manifestația acestora a fost una pașnică, fără victime. Armata și forțele de ordine care aveau ca misiune apărarea principalelor edificii administrative ale Craiovei au cooperat cu protestatarii și au evitat în acest fel orice fel de conflict. Pe fondul noilor evoluții a evenimentelor petrecute de-a lungul zilei, situația a luat o cu totul altă direcție începând cu seara zilei de 22 decembrie, când a început să se tragă. Focul a fost deschis în jurul orelor 22-23 și a vizat unitatea militară 01047 asupra căreia s-a tras din blocurile turn 41, 42, 43 de pe strada Caracal din clădirea Școlii Gimnaziale nr. 29 „N. Romanescu”⁶². Atât în seara zilei de 22 decembrie, cât și în dimineața următoare, la Craiova, persoane neidentificate au deschis foc asupra UM 01083, 01047, a cazarmilor de pe str. Calea Caracalului și a subunităților care apărau Aeroportul din Craiova⁶³. În cadrul acestor acțiuni de respingere a diversioniștilor din 22 spre 23 decembrie au fost răniți 5 militari, însă nu au existat pierderi de vieți omenești și niciunul dintre teroriști nu a fost identificat⁶⁴.

Primele victime ale diversiunii armate de la Craiova s-au înregistrat în ziua de 23 decembrie, în jurul orei 13, în timpul schimburilor de focuri dintre Armată și teroriștii care se aflau într-o clădire de lângă Casa căsătoriilor din centrul orașului. În urma schimbului de focuri, au rezultat două victime: un tânăr cetățean și doi militari⁶⁵. Dan Eugen Jianu, primul civil mort în timpul revoluției de la Craiova, avea 33 de ani, era muncitor la I.C.R.A și se alăturase celor care au încercat să se opună grupului diversionist, pentru a apăra „zorii libertății autentice”⁶⁶. Furia craiovenilor a fost atât de mare încât aceștia doreau să intre în clădirea de lângă Casa căsătoriilor, în care s-au aflat elementele diversioniste, fără a avea arme sau mijloace de apărare: „vom muri câțiva, dar

⁶¹ Gheorghe Sbârnă, Valentin Marin, *Dicționarul general al Revoluției Române din Decembrie 1989*, București, Editura Militară, 2010, p. 257.

⁶² A. Bădilă, *op. cit.*, p. 259.

⁶³ Ionel Turcin *et al.*, *op. cit.*, p. 183.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ P. Aurel, *Unul din răniții de pe baricadele luptei* în „Cuvântul libertății”, nr. 7, 30 decembrie 1989, p. 3.

⁶⁶ C.M., *Și-a dat viața pentru libertate* în „Cuvântul libertății”, nr. 6, 29 decembrie 1989, p. 2.

o parte tot vom intra în clădire”⁶⁷. Dan Eugen Jianu, un tânăr muncitor de doar 33 de ani, a fost prima victimă a confruntării dintre forțele revoluționare și cele ostile revoluției, a panicii dezvoltate pe fondul zvonurilor lansate prin intermediul mijloacelor oficiale de comunicare și amplificate de participanți.

Elementele diversioniste și-au intensificat acțiunile, mai ales pe cele de război electronic, în seara zilei de 23 și pe toată durata zilei de 24. Astfel că, în noaptea dintre 23 și 24 decembrie, unitățile militare din Craiova au fost atacate dinspre sud-est și supuse unor diversiuni radio-electronice⁶⁸. În acea noapte, au apărut pe radarele unităților militare 73 de ținte ce nu au putut fi identificate⁶⁹. Conform inginerului Eugen Sboră, unul dintre liderii mișcării de la Avioane, în urma unor zboruri de verificare a zonei nu s-a identificat niciun aparat de zbor: „În depărtare, în noaptea de 22/23 decembrie 1989, am auzit focuri de armă și rachete trase în zona bazei de rachete de pe Caracal și a poligonului de tragere din zona Balta Verde. Se primeau prin telefon, la secretariat, fel de fel de zvonuri ca suntem atacați, că vin elicoptere-avioane, că a fost atacat Brașovul. Două avioane IAR 99, conduse de piloții Tamaș Gheorghe și Vagner Ștefănel, s-au ridicat pentru a supraveghea zona și a verifica zvonurile. Au zburat până în zona Brașovului. Nu au confirmat nimic din cele zvonite”⁷⁰. Autorii acestor atacuri radio-electronice aveau ca scop instaurarea unei stări generale de confuzie în rândul forțelor de ordine și a revoluționarilor craioveni care să conducă la o proastă organizare a noilor structuri, favorizând astfel schimbul raportului de forțe în folosul fostului lider al țării.

Tot în seara zilei de 23 spre 24, în jurul orei 2 dimineața, elementele diversioniste din Craiova au deschis foc și mai apoi au incendiat depozitul de carburanți și lubrifianți al unității militare 01047. În urma schimbului de focuri din acea dimineață au fost împușcați mortal soldații Soneriu Damian, Horea Mihai, Hulă Marin Mircea și Slobodan Milorad de la u.m. 01047 și răniți grav Butuman Iulian, Golea Liviu Dan, Stanciu Ion, Bilă Nicolae și Vârzaru Iulian, soldați încadrați în alte unități militare din Craiova⁷¹. Din cauza incidentului de la depozitul de carburanți și a reluării focului asupra U.M. 01047 din blocurile 42 și 43 în dimineața zilei de 24 decembrie, noua conducere a dispus organizarea unor acțiuni de scotocire în zonele din care

⁶⁷ Cezar Avramescu, *op. cit.*, p. 11.

⁶⁸ Nicolae Boangiu, *22 decembrie 1989- filmul unei zile controversate. Craiova a mișcat și ea în front* în „Cuvântul libertății”, nr. 3702, 23 decembrie 2001, p. 3.

⁶⁹ Sergiu Nicolaescu, *op. cit.*, p. 624.

⁷⁰ Ionel Turcin *et al.*, *op. cit.*, p. 184.

⁷¹ *Ibidem*, p. 183.

s-a tras în orele precedente⁷². În urma acestor misiuni, militarii au reușit să observe mai multe elemente diversioniste⁷³ și să aresteze doi suspecți⁷⁴.

Acțiunile de scotocire organizate în dimineața zilei de 24 decembrie în Craiova au avut consecințe nefaste întrucât unii dintre militarii trimiși să investigheze zonele din care s-a tras în seara precedentă au fost fie răniți, fie împușcați mortal. Lt. maj. Constantin Dindirică, de la U.M. 01070, a primit ordin, în cursul dimineții de 24 decembrie, să cerceteze blocurile situate în cartierul Valea Roșie din care se trăsesse asupra Diviziei. Acesta s-a deplasat alături de lt. maj. Cârciumaru și de alt coleg la blocul 48. Odată ajuns pe terasa blocului, a văzut un bărbat îmbrăcat în combinezon negru care s-a ascuns în spatele unei guri de aerisire în momentul în care a observat trupa de cercetare. La scurt timp, suspectul s-a ridicat și a început să fugă. La fel a reacționat și lt. maj. Dindirică Constantin care a încercat să urmărească și să prindă suspectul, însă, de îndată ce s-a ridicat și a pornit în urmărire, acesta a fost împușcat în spate astfel că suspectul a fugit pe blocul vecin, nemaiputând fi prins de echipa de investigare⁷⁵.

O altă victimă rezultată în urma acțiunii de verificare a edificiilor din 24 decembrie 1989 a fost Costinel Venus Mirea, lt. maj. de infanterie în cadrul U.M. 01047. În dimineața acelei zile, Cdt. R. Maior Neagoe Constantin i-a ordonat soldatului Mirea să se deplaseze în cartierul Valea Roșie pentru a verifica blocurile de unde s-a tras asupra unității militare. Grupa condusă de acesta a cercetat mai întâi Școala 29 și baza sportivă a acesteia, blocurile cu 4 nivele, unde nu au găsit nimic, iar în jurul ore 12 au mers către blocurile turn, 41 și 42. Ajuns la etajul 8 al blocului 42, un locatar al imobilului i-a comunicat lui Mirea că dintr-un apartament vecin au fugit două persoane pe terasa blocului, așa că soldatul a urmat indiciile oferite și s-a dus pe terasa blocului unde a fost împușcat⁷⁶: „împreună cu alți camarazi încercam să ocupăm o poziție cât mai potrivită pentru lichidarea focarului grupurilor de teroriști infiltrați prin diverse apartamente. La un moment dat, însă, de undeva de sus, un glonț mi-a străpuns o parte a gâtului, trecând și prin claviculă”⁷⁷. Conform mărturiei din 4 ianuarie 1990 a rănitului, cei care l-au împușcat erau „luptători în teritoriu vremelnice ocupat de inamic, formațiuni de rezistență, inexistente

⁷² *Ibidem*, p. 185.

⁷³ Costinel Venus Mirea *et al.*, *op. cit.*, p. 106.

⁷⁴ Ionel Turcin *et al.*, *op. cit.*, p. 185.

⁷⁵ Costinel Venus Mirea *et al.*, *op. cit.*, p. 108.

⁷⁶ *Ibidem*, pp. 106-107.

⁷⁷ Ionel Turcin *et al.*, *op. cit.*, p. 188.

pe timp de pace, dar bine organizate în timp de război”⁷⁸. În afară de victimele rezultate în urma schimbului de focuri dintre forțele de ordine și diversioniști, la Craiova, au existat și victime produse de lipsa de comunicare din rândul forțelor de ordine care au apărat revoluția.

Cazul eroilor martiri Mormoe Florea și Ghiță Gheorghe, uciși în ziua de 24 decembrie în Craiova, a reprezentat unul dintre cazurile în care decesul persoanei a fost o consecință a lipsei de comunicare dintre structurile militare care au participat la acțiunea de scotocire și a panicii instaurate. În cursul dimineții de 24 decembrie, muncitorul Mormoe Florea, în timp ce se întorcea de la atelierele CFR spre locuința din cartierul Valea Roșie, a fost împușcat în apropierea blocurilor nr. 19 și 20 de către grupa de militari care a fost trimisă să verifice zona. Soldații au deschis focul asupra lui Mormoe Florea în momentul în care o femeie în vârstă, care locuia la etajul 1 al unuia dintre blocuri, a început să strige „terroristul, terroristul” și să arate spre acesta. După ce a fost rănit, acesta a strigat după ajutor. Ghiță Gheorghe, aflat din întâmplare în zona, s-a deplasat târâș spre Mormoe pentru a-i acorda primul ajutor, însă amândoi au fost împușcați mortal de grupa de cercetare⁷⁹. Cazul celor doi nu a fost unul izolat, ci s-a înscris într-o serie de evenimente tragice care au fost determinate de lipsa de coordonare a noilor structuri de conducere.

Relevante pentru a înțelege amploarea situației sunt împrejurările în care au decedat Jianu Eugen Dan, muncitor în cadrul ICRA, împușcat din imprudență pe 23 decembrie de soldatul Matei Ion, împușcat la rândul lui dintr-o greșală de un coleg, Mănescu Gheorghe, muncitor la IMMR, împușcat pentru că nu a auzit și nu a oprit mașina la somația filtrului de poliție, Trașcă Ilie, mort în propriul apartament din cauza unui glonț tras prin fereastră⁸⁰. Chiar dacă Armata a tras la Craiova milioane de gloanțe împotriva securist-teroriștilor, unele dintre acestea au fost trase la întâmplare și au produs victime în rândul colegilor și al populației⁸¹. Atât știrile false promovate pe toate canalele de informare, zvonistica prezentă la nivelul tuturor palierelor societății, situația nemaîntâlnită și lipsa unui plan concret de acțiune, cât și faptul că soldații erau speriați, nu dormiseră sau mâncaseră, au condus la nenumărate victime în rândul craiovenilor întrucât militarii au acționat fără a verifica zvonurile și fără a coopera cu celelalte dispozitive ale unităților militare.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ Costinel Venus Mirea *et al*, *op. cit.*, pp. 107-108.

⁸⁰ Sorina Stăiculescu, *Țara în care adevărul a devenit secret de stat* în „Cuvântul libertății”, nr. 2993, 22 decembrie 1999, p. 3.

⁸¹ A. Bădilă, *op. cit.*, p. 265.

Acțiunile care aveau ca scop dezinformarea populației au continuat să producă victime atât în ziua de 25 decembrie și chiar în zilele următoare. În seara zilei de 25 decembrie, Mănescu Gheorghe a fost ucis pe strada Vasile Alecsandri, în timp ce se întorcea cu mașina personală de la un prieten, întrucât nu a oprit la filtrul de control: „luni, 25 decembrie 1989, (n.n Mănescu Gheorghe) se afla în cartierul Catargiu la unul dintre colegii de serviciu, unde discutau despre o inovație. În jurul orei 19 a plecat de la respectivul coleg cu Dacia personală. Pe la 19,30 se afla la volanul mașinii în Craiova, în apropierea intersecției dintre străzile Dezrobirii și Petre Ispirescu. Acolo s-au deschis focuri de armă asupra mașinii fratelui meu. Au intrat prin portbagajul mașinii 18 gloanțe. Au tras militarii de la Unitatea Militară de Transmisiuni de pe strada Vasile Alecsandri”⁸². Chiar dacă dictatorul fusese deja executat în cadrul procesului din cadrul garnizoanei din Târgoviște, zvonurile lansate încă produceau victime la Craiova întrucât în mentalul colectiv se întipărise ideea unui dușman extern, care trăgea din toate pozițiile, pe care poporul trebuia să-l anihileze.

Chiar dacă șansa de schimbare a raportului de forțe și posibilitatea de reinstalarea la putere a lui Nicolae Ceaușescu dispăruseră, consecințele acțiunilor diversioniste și-au făcut simțită prezența în zilele de după execuția cuplului dictatorial. Zvonul conform căruia mai multe elicoptere în care se aflau teroriști au fost doborâte de armată pe teritoriul Craiovei începând cu noaptea de 22 decembrie⁸³ a fost reluat și amplificat. Conform noii versiuni care circula în acele zile, în noaptea dinspre 26 spre 27 decembrie, mai multe elicoptere ar fi atacat unități comerciale și economice din Craiova și mai multe grupări de teroriști fuseseră prinși prin satele din apropierea orașului⁸⁴. Zvonurile au fost infirmate însă de către noul organ al puterii, CFSN Dolj, care îndemna craiovenii să nu le mai dea crezare deoarece se puteau produce tragedii, așa cum se mai întâmplase în zilele precedente⁸⁵. Pe măsură ce noile structuri politice și-au consolidat poziția în societate, elementele diversioniste și-au încetat activitatea, așa că locuitorii Craiovei au putut să-și reia activitățile cotidiene.

Concluzii

Desfășurarea Revoluției Române din Decembrie 1989 la Craiova s-a evidențiat în rândul celorlalte orașe care s-au alăturat treptat cauzelor revendicate de timișoreni atât prin caracterul non-violent pe care l-a avut

⁸² Costinel Venus Mirea *et al.*, *op. cit.*, pp. 133-134.

⁸³ Marin Coandă, Victorie în „Cuvântul libertății”, nr. 3, 26 decembrie 1989, p. 3.

⁸⁴ Mircea Pospai, *Nevoia de luciditate* în „Cuvântul libertății”, nr. 5, 28 decembrie 1989, p. 1.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 4.

începând cu dimineața zilei de 22 decembrie, cât și prin faptul că locuitorii orașului au intrat în contact cu evenimentele de la Timișoara prin intermediul muncitorilor craioveni care au fost trimiși, în seara zilei de 20 decembrie, pentru a ajuta la înăbușirea revoltei timișorenilor. Experiența pe care au avut-o la Timișoara i-a determinat pe muncitorii craioveni să se întoarcă acasă și să le relateze persoanelor apropiate ceea ce se întâmpla de fapt în orașul de pe Bega. Aceste informații, la care s-au adăugat știrile despre mișcarea de la Timișoara transmise de posturile de radio străine, i-au impulsionat pe craioveni să iasă în stradă pentru a își face cunoscute nemulțumirile. Astfel, în dimineața zilei de 22 decembrie, muncitorii din cadrul fabricii Avioane au format o coloană, la care s-au alăturat și colegi de la Utilaj Greu, Electroputere și IRA, care în jurul orei 10 dimineața a ajuns în fața sediului Consiliului Județean de Partid. Grupul de manifestanți a parcurs drumul fără a produce pagube materiale, așa că nu au existări ciocniri cu forțele de ordine.

Protestul craiovenilor nu a fost reprimat de forțele de ordine întrucât, spre deosebire de celelalte orașe, persoanele care s-au aflat la conducerea politică și militară a orașului au primit informații oficiale despre evenimentele petrecute la Timișoara încă din seara zilei de 16 decembrie, Dumitru Roșu, comandantul Armatei a III a care avea sediu în Craiova și care coordona unitățile militare din Timișoara, a gestionat evoluția evenimentelor de la Timișoara și efectivele Diviziei 18 Mecanizate Decebal, din seara zilei de 16 decembrie și până pe 17 decembrie, ora 16.30, când delegația formată din ordinul lui Nicolae Ceaușescu a ajuns în Timișoara. În paralel cu informarea pe linie militară, Ion Traian Ștefănescu, prim-secretarul județului Dolj care s-a ocupat cu trimiterea muncitorilor craioveni în Timișoara, a beneficiat de încrederea deplină a lui Nicolae Ceaușescu așa că a fost ținut la curent cu dinamica protestului timișorenilor. Accesul la informații le-a permis celor care s-au aflat la conducere să își ghideze deciziile în funcție de amploarea evenimentelor interne, mai ales a celor de la Timișoara și București, și de contextul politic extern.

Datorită simbiozei dintre forțele de ordine și protestatari din 22 decembrie s-a format, în jurul orei 16, un Comitet Municipal al Frontului Salvării Naționale al orașului Craiova. Noul organism al puterii a condus activitatea din orașul Craiova în perioada 22-28 decembrie 1989 și a avut o componentă și un rol diferit de cel al Consiliului Frontului Salvării Naționale al Județului, format în urma adoptării Decretului-Lege nr. 2 din 27 decembrie 1989, și condus de profesorul Marin Nisipeanu. Începând cu seara de 22 decembrie, în Craiova, a existat o diversiune provocată de un grupare care avea ca interes să împiedice organizarea revoluționarilor, să paralizeze noua conducere politică și să provoace confuzie în rândul forțelor militare. Acțiunile

acesteia au continuat și după executarea cuplului dictatorial, până pe 27 decembrie, și au produs numeroase victime în rândul craiovenilor. Cu toate că forțele revoluționare s-au organizat și au cooperat cu structurile militare din oraș, în Craiova au murit 19 persoane în perioada 22/ 23 decembrie- 26 decembrie 1989 și au fost rănite 65 fie în urma confruntării cu forțele ostile noii conduceri, fie din cauza gloanțelor trase spre ținte false sau inexistente.

Bibliografie

Lucrări de specialitate

1. Bathory Dalia, Bosomitu Ștefan, Jinga Luciana (coord.), *Construcții și deconstrucții de-a lungul unui secol. Istoriile Partidului Comunist. Anuarul IICCMER*, vol XVI, Iași, Polirom, 2021;
2. Calafeteanu Ion (coordonator), *Revoluția Română din Decembrie 1989. Documente*, volumul I, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009;
3. Cartianu Grigore, Delcea Cristian, Voinea Mihai, Crăciun Andrei, *Teroriștii printre noi. Adevărul despre ucigașii revoluției*, București, Editura Adevărul Holding, 2011;
4. Codrescu Costache (coord.), *Armata română în Revoluția din Decembrie 1989, Ediția a II a revăzută și completată*, București, Editura Militară, 1998;
5. Corneanu Constantin, *Victorie însângerată. Decembrie 1989. Premisele, izbucnirea și desfășurarea Revoluției Române din Decembrie 1989*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2014;
6. Duțu Alesandru, *Revoluția din decembrie 1989. Cronologie. Ediția a II a, revăzută și adăugită*, Craiova, Editura Sitech, 2010;
7. Mirea Costinel Venus, Florescu Marinela, Drăculeț Dorina, Petrișor Cătălin, Pumnea Laura, *Vă mulțumim pentru libertate! 1989-2019*, Craiova, Editura Alma, 2019;
8. Nicolaescu Sergiu, *Lupta pentru putere. Decembrie 1989*, București, Editura All, 2005;
9. Ranco Pițu Cătălin, *Rechizitoriu*, volumul I, 5 aprilie 2019;
10. Sbârnă Gheorghe, Marin Valentin, *Dicționarul general al Revoluției Române din Decembrie 1989*, București, Editura Militară, 2010;
11. Siani-Davies Peter, *Revoluția română din decembrie 1989*, București, Humanitas, 2006;

12. Ștefănescu Ion Traian, *Întâlniri cu Nicolae Ceaușescu*, București, Editura Mediafax, 2018;

13. Turcin Ionel, Ilie Marin, Pâlsoiu Ion, Corneanu Axente, *Revoluția din decembrie 1989 de la Craiova. Zile istorice pentru eternitate*, ediția a II-a revizuită și adăugită, Craiova, Editura Autograf, 2014;

14. Tyszkiewicz Jakub, „Human rights and political dissent in Central Europe. Between the Helsinki accords and the fall of the Berlin Wall”, New York, Routledge, 2022;

15. Ursu Andrei, Thomasson Roland, *Căderea unui dictator. Război hibrid și dezinformare în Dosarul Revoluției din 1989*, Iași, Polirom, 2022;

16. Ute Gabanyi Anneli, Muraru Alexandru, Muraru Andrei, Șandru Daniel, *Revoluția din 1989. Învinși și învingători*, Iași, Polirom, 2020;

Surse web și presă

17. „Cuvântul libertății”, 23 decembrie 2013

18. „Cuvântul libertății”, nr. 2993, 22 decembrie 1999

19. „Cuvântul libertății”, nr. 3, 26 decembrie 1989

20. „Cuvântul libertății”, nr. 3, 26 decembrie 1989

21. „Cuvântul libertății”, nr. 3702, 23 decembrie 2001

22. „Cuvântul libertății”, nr. 5, 28 decembrie 1989

23. „Cuvântul libertății”, nr. 50, 21 februarie 1990

24. „Cuvântul libertății”, nr. 6, 29 decembrie 1989

25. „Cuvântul libertății”, nr. 7, 30 decembrie 1989

26. „Cuvântul libertății”, nr. 7, 30 decembrie 1989

27. „Ramuri”, nr. 2 (308), februarie 1990

28. *Expunere de motive a Proiectului de Lege privind declararea Municipiului Craiova „Oraș Martir”* (<https://www.cdep.ro/proiecte/2011/200/30/6/em342.pdf>)

29. <https://adevarul.ro/stiri-interne/societate/revolutia-de-la-craiova-incepu-la-coada-la-rahat-947205.html>

30. <https://republicaoltenia.ro/special/decembrie-1989-cu-tudor-gheor-ghe-si-mugur-mihaescu-in-fruntea-judetului-dolj/>

31. <https://www.youtube.com/watch?v=zp9S1A1ALLA&t=51s>